

Patronat Honorowy

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

MARSZAŁEK
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO
Witold Stępień

PREZYDENT MIASTA ŁÓDZI
HANNA ZDANOWSKA

Organizator

Bałucki Ośrodek Kultury w Łodzi

Partnerzy

Akademia Muzyczna
im. Grażyny i Kiejstuty Bacewiczów w Łodzi

Polski Komitet Międzynarodowego
Stowarzyszenia Wychowania Przez Sztukę InSea

insea

Terenowe Koło Polskiego Ośrodka Międzynarodowego
Stowarzyszenia Teatrów dla Dzieci i Młodzieży ASSTEJ

Dofinansowano ze środków
Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Przeгляд wspierają:

WOJEWÓDZKI ZWIĄZEK ZRZESZEŃ KUPCÓW I USŁUGODAWCÓW
W ŁODZI

P.W. **WARMETECH I** Zbigniew Prajs

service
samochodów
japońskich

Patronat medialny

Dziennik
ŁÓDŹ

Do identyfikacji 37. Ogólnopolskiego Przeglądu Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych Działwa wykorzystano fragment pracy
Anny Bojdy /Siemianowickie Centrum Kultury/

Irena Jajte-Lewkovicz

37
Ogólnopolski
Przeгляд
Teatrów
Dziecięcych
i Młodzieżowych
DZIAWA

Teatr dziecięcy i młodzieżowy
we współczesnej praktyce kulturowej

Teatr dziecięcy i młodzieżowy we współczesnej praktyce kulturowej

przechadzka po tematach i lekturze

Bałucki Ośrodek Kultury w Łodzi

Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego

Łódź 2016

.....

Irena Jajte-Lewkowicz*

Teatr dziecięcy i młodzieżowy we współczesnej praktyce kulturowej

Przechadzka po tematach i lekturze

W Orędziu ogłoszonym 27 marca 2016 roku przez Międzynarodowy Instytut Teatralny, a skierowanym – z okazji 55 Międzynarodowego Dnia Teatru – do ludzi teatru na całym świecie, Anatolij Wasiliew mówił:

Teatr może powiedzieć wszystko!

O tym jak bogowie mieszkają w niebiosach, i o tym jak więźniowie tracą siły w jaskiniach, o tym jak namiętność uwzniośla, i o tym jak miłość niszczy, i o tym jak dobry człowiek nie jest potrzebny, i o tym jak oszustwo króluje, i o tym jak ludzie mieszkają w domach, a dzieci – w obozach dla uchodźców, i o tym jak się wraca na pustynię, i o tym jak rozstać się z ukochanym, teatr może opowiedzieć o wszystkim

Teatr był i zostanie z nami na zawsze.

A szczególnie teraz, w ciągu ostatnich pięćdziesięciu-siedemdziesięciu lat jest wyjątkowo potrzebny. Dlatego, że wśród wszystkich sztuk publicznych tylko teatr jest – z ust do ust, z oczu do oczu, z rąk do rąk, i od ciała ku ciału. Niepotrzebny mu jest pośrednik między człowiekiem a człowiekiem – to przezroczysta strona świata, ani południe, ani północ, ani wschód, ani zachód – to świat sam w sobie, świecący ze wszystkich czterech stron, natychmiast rozpoznawalny przez każdego człowieka – wroga czy przyjaciela¹.

* Irena Jajte-Lewkowicz, irena.lewkowicz@interia.pl wykładowca w Katedrze Dramatu i Teatru Instytutu Kultury Współczesnej, Wydział Filologiczny Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Pomorska121/123, 90-236 Łódź.

1 A. Wasiljew, *Orędzie z okazji Międzynarodowego Dnia Teatru*, z języka rosyjskiego przełożył A. Bubiń, *Word Theatre Day. Międzynarodowy Dzień Teatru [27 marca 2016]*, s.2; [online] <http://www.e-teatr.pl/pl/img/oredzie-2016.pdf> (dostęp: 30.04.2016).

Tak pojęty teatr – niezależnie od form, modeli czy technik jakie reprezentuje – istnieje jako naturalna potrzeba ekspresywnej manifestacji ludzkiej podmiotowości oraz nawiązywania relacji z drugim człowiekiem. Nie tyle chodzi w nim o stworzenie „spektaklu” – kategorialnie i estetycznie domkniętego zjawiska artystycznego, ile o sam fakt zainicjowania takiego zdarzenia i jego procesualnego trwania, także poza rzeczywistością sztuki. A dzięki temu doznawania – przez uczestników owego zdarzenia – zmiany. Zmiany, otwierającej możliwość rozwoju: tak w samym artystycznym zdarzeniu, jak poza nim, w życiu codziennym. Istotniejsza niż efekt estetyczny staje się tu wytwarzana w trakcie podejmowanych działań ich performatywna moc – przenikająca, by użyć metafory Wasiljewa: „z ust do ust, z oczu do oczu, z rąk do rąk, i od ciała ku ciału”.

Powstający dziś teatr dziecięcy² i młodzieżowy, identyfikowany również jako „szkolny³”, a – w szerszej perspektywie – „amatorski⁴” czy „nieprofesjonalny”, coraz częściej stanowi przejawy właśnie tak rozumianego teatru. Jak wiadomo, już ponad sto lat temu rozwój ruchu Nowego Wychowania, pedagogiki reform, pedagogiki kultury, a później też m.in. dwudziestowiecznej psychologii humanistycznej, filozofii wychowania i teorii estetyki, przyniosły przemianę sposobów kształcenia młodych ludzi i ich obcowania ze sztuką. To wówczas dostrzeżono podmiotowość dziecka, za-

2 Pisząc „teatr dziecięcy” mam na myśli zawsze „teatr dzieci”, czyli taki, „w którym dziecko jest twórcą czy współtwórcą widowiska teatralnego”, a nie „teatr dla dzieci”, „w którym dziecko jest odbiorcą sztuki tworzonej przez profesjonalistów” – niemniej opisywana tu prawidłowość dotyczy dziś obydwóch formuł teatru (dla)dzieci i młodzieży, cyt. za: E. Tomaszewska, *Teatr dziecięcy a teatr dla dzieci – tradycja i współczesność*, [w:] *Wyrazić i odnaleźć siebie, czyli o sztuce, ekspresji, edukacji i arteterapii*, red. K. Krasoń, B. Mazepa-Domagała, Katowice Mysłowice 2008, s. 139, [online] <http://www.animacja.kulturalna.us.edu.pl/Tomaszewska/Teatr%20dla%20dzieci%20a%20teatr%20dzieciocy.doc> (dostęp: 28.04.2016).

3 Zob. np.: Z. Karłowska, *Wychowawcze wartości teatru szkolnego*, Poznań 1937, wersja elektroniczna książki znajduje się tu: <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/doccontent?id=9075> (dostęp: 20.04.2016); J. Wroński, *Teatr szkolny i jego funkcje wychowawcze*, Kraków 1974; *Twórczość w szkole. Rzeczywiste i możliwe zagadnienia*, pod red. B. Myrdzik, M. Karwatowskiej, Lublin 2011; M. Karasińska, *O potrzebie teatru szkolnego*, [w:] *Uczeń – nauczyciel – badacz w przestrzeni teatru*, red. B. Gromadzka, J. Kaniewski, W. Wantuch, Poznań 2015, s. 37-44, [online] <http://www.press.amu.edu.pl/nowoci/item/3500-ucze%C5%84%E2%80%93nauczyciel-%E2%80%93badacz-w-przestrzeni-teatru.html> (dostęp: 20.04.2016).

4 Pojęcie teatru amatorskiego zob. np.: I. Wojnar, *Humanistyczne intencje edukacji*, Warszawa 2000; K. Nowak-Wolna, *Edukacja teatralna dziś – jej znaczenie i potrzeba. Doświadczenia i przeżywanie wartości w teatrze amatorskim*, [w:] *Spektakl jako wydarzenie i doświadczenie*, red. I. Jajte-Lewkowicz, J. Michałowska, A. Piasecka, Łódź 2013, s. 289-310.

często traktować wychowanie – także przez sztukę – jako proces aktywnego rozwoju dzieci, pobudzania ich naturalnego instynktu twórczego i przyrodzonych zdolności, ożywiania swobodnej kreacji i spontanicznej ekspresji artystycznej. Dziecięce poznawanie świata stało się wyrazem samodzielnej jego eksploracji, opartej na doświadczaniu i przeżywaniu⁵.

Warto przypomnieć, że Herbert Read, już w latach 40. XX wieku, twierdził, iż „wychowanie przez sztukę” winno być podstawą wszelkiego wychowania, ponieważ każdy człowiek – jak każde dzieło sztuki – jest wyjątkowy. W procedurze takiej chodzi zaś o trzy podstawowe rodzaje aktywności: ekspresję, pojmowaną jako potrzeba nawiązywania porozumienia, ujawniania swych przeżyć i emocji; obserwację, czyli pragnienie utrwalania doznawanych wrażeń zmysłowych; wreszcie ocenę, rozumianą jako reakcja na wartości⁶. Nie sposób nauczyć ekspresji, edukator może za to ją pobudzać i wyzwalać, zaś umiejętność obserwacji i oceny, wzmagające samoświadomość, może kształcić i rozwijać. To bardzo trudne i wymagające zadanie. Niemniej możliwe, jeśli przyjąć za Readem, że podstawową funkcją sztuki jest wyrażenie uczucia i przekazanie zrozumienia⁷.

Dla polskiej refleksji nad teatrem dziecięcym i młodzieżowym istotne stały się podobne rozstrzygnięcia, podejmowane już w okresie przedwojennym przez wybitnych przedstawicieli edukacji teatralnej: Lucjusza Komarnickiego⁸, Zdzisława Kwiecińskiego⁹ czy Zofię Karłowską¹⁰, a wprowadzane w czyn przez praktyków teatru: Jana Dormana, Jędrzeja Cierniaka czy Adama Polewkę. Edukacja teatralna stawała się już nie doktryną i represywnie egzekwowanym porządkiem, lecz przede wszystkim wychowywaniem

⁵ Z bardzo bogatej literatury przedmiotu warto przywołać np.: *Wychowanie estetyczne młodego pokolenia – koncepcja – stan – potrzeby*, red. I. Wojnar, W. Pielasińska, Warszawa 1984; R. Gloton, C. Clero, *Twórcza aktywność dziecka*, przeł., przedmowa I. Wojnar, Warszawa 1988; *Odmiany myślenia o edukacji*, red. J. Rutkowiak, Kraków 1995; *Pedagogika kultury. Historyczne osiągnięcia, współczesne kontrowersje wokół edukacji kulturalnej, perspektywy rozwoju*, red. J. Gajda, Lublin 1998; K. J. Szmidt, *Pedagogika twórczości*, Gdańsk 2007; W. Żardecki, *Teatr w refleksji i praktyce edukacyjnej. Ku pedagogice teatru*, Lublin 2012.

⁶ H. Read, *Wychowanie przez sztukę*, przeł. A. Trojanowska-Kaczmarek, Wrocław 1976, s. 230-231.

⁷ *Ibidem, passim*.

⁸ L. Komarnicki, *Teatr szkolny. Ogólne założenia. Z praktyki teatru szkolnego. Teoria teatru szkolnego*, Warszawa 1926; [online] <https://polona.pl/item/10931231/0/> (dostęp: 12.04.2016); idem, *Czarodziejstwo teatru. Rozmowy*, Warszawa 1926.

⁹ Z. Kwieciński, *Samorodny teatr w szkole. Rzecz o instynkcie dramatycznym u dzieci i młodzieży*, Warszawa 1933.

¹⁰ Z. Karłowska, *op. cit.*

ku: ku poczuciu wolności, swobodzie stanowienia o sobie i poszukiwaniu porozumienia z innym, stojącym obok. A w działaniach teatralnych, które wszak bez tego „obok” nie istnieją, rzecz nabiera nadzwyczajnego znaczenia.

Podobną formułę teatru Lech Śliwonik zdefiniował w polskiej teatrologii 17 lat temu jako „teatr dla życia”¹¹, podkreślając znaczenie wykorzystywania metod pracy teatralnej i właściwości spektaklu dla osiągnięcia celów w dziedzinach pozaartystycznych.

Teatr dla życia zatem, to wykorzystanie teatralnych metod pracy oraz możliwości tkwiących w produkcji teatralnym (spektaklu) dla osiągnięcia złożonych celów w dziedzinach nieartystycznych, a szczególnie istotnych: edukacji, resocjalizacji, rehabilitacji, psychologii i socjoterapii. Drugoplanowość zadań artystycznych nie wyklucza osiągnięcia poziomu wysokiej sztuki [...], ale nie stanowi celu głównego. Można by powiedzieć, że w tym przypadku teatr (praca teatralna) najbardziej się odrywa od sztuki i zbliża do „życia”.

Jak dodawał po kilku latach: „Idzie mi o taki teatr, który umożliwi pełniejsze doświadczanie życia. O teatr w służbie życia pragnącego być pełnym”¹².

Redefinicja form współdziałania z dzieckiem za pośrednictwem sztuki, postulowana m.in. przez dzisiejszą edukację teatralną i pedagogikę teatru¹³, nie byłaby możliwa bez takich źródeł myślenia o fenomenie twórczego spełniania się człowieka – budowania własnej tożsamości przez dzieci i młodzież.

Edukacja teatralna ciągle jeszcze kojarzona bywa z wysiłkiem tworzenia amatorskich przedstawień, w których teatr albo staje się przedmiotem estetycznej kontemplacji, albo ulega instrumentalizacji, służąc przede wszystkim tradycyjnym powinnościom dydaktycznym czy wychowawczym. Tymczasem obserwacja dzisiejszych działań edukacyjno-teatralnych, cho-

11 L. Śliwonik, *Teatr dla życia*, „Scena. Miesięcznik poświęcony upowszechnianiu kultury teatralnej” 1999 nr 5, s. 17; też w: *Teatr edukacyjny - komunikacja bez granic*, red. M. Glinecki i L. Maksymowicz, Słupsk 2001; [online] <http://www.teatrstop.pl/publikacje/pub02/012/012.html> (dostęp: 20.04.2016).

12 L. Śliwonik, *Jedna z dróg – Teatr dla Życia*, „Bardziej Kochani” 2006, nr 3.

13 Zagadnieniu współczesnej edukacji teatralnej i pedagogiki teatru poświęcona została ostatnio m.in. polsko-niemiecka konferencja naukowa: *Edukacja dla teatru a pedagogika teatralna. Idee i praktyka*, Kraków 2-4 grudnia 2015, zob.: <https://edukacjadlateatru.wordpress.com/n> (dostęp: 28.04.2015). Zob. też. np.: *Sztuka i wychowanie. Współczesne problemy edukacji estetycznej*, red. K. Pankowska, Warszawa 2010; W. Żardecki, *Teatr w refleksji i praktyce edukacyjnej. Ku pedagogice teatru*, Lublin 2012.

ciażby podejmowanych w ramach akcji „Dotknij teatru”, ale także bardzo wielu innych inicjatyw artystycznych o charakterze społecznym, pokazuje jakiemu krzepiącemu zmieszaniu i przenikaniu się ulega obszar tak pojętej aktywności kulturowej. Podejmujący ją edukatorzy to bardzo często profesjonalni artyści, odwołujący się w swoich działaniach do własnej praktyki twórczej, a zatem nietraktujący odbiorców w sposób protekcyjny, jako aspirujących do udziału w sztuce, lecz jako kreatywnych partnerów, inspiрующих i reagujących na wyzwania.

Lata pierwsze i dziesiąte XXI wieku przyniosły przemodelowanie sposobu postrzegania zadań i funkcji wychowawczo-dydaktycznych teatru, sfer jego rozprzestrzeniania się w edukacji, a także troskę o zmodyfikowanie samego dyskursu edukacyjnego¹⁴, prowadzonego w procesie poznawania i uprawiania teatru. Można by te zjawiska metaforycznie objąć tytułem rozdziału z książki *Twórcza aktywność dziecka* Roberta Glotona i Claude'a Clero: *Pozwolić dziecku na ponowne stworzenie świata*¹⁵. Oznacza to budowanie zdarzenia/spotkania zgodnie z podejmowaną przez uczniów refleksją nad sobą samym, innym, nad rzeczywistością organizującą ich doznania oraz performatywne wyrażanie tej refleksji za pomocą samodzielnie ustanawianych manifestacji artystycznych. I pozaartystycznych także. Takie zdarzenia teatralne, a może nawet – mówiąc językiem współczesnej etnoscenologii – *zorganizowane widowiskowo działania ludzkie*¹⁶, akcentują konieczność odwoływania się do różnych sfer ludzkiej istoty. Sfer, które przesądzają o nieprzewidywalności i autentyczności spotkania. Działania takie zaś pomagają dostrzec złożoność doświadczeń społeczne-

¹⁴ Zagadnienie wprowadzania procedur teatralnych w proces wychowania zob. np.: M. Pieniążek, *Teatralizacja w procesie wychowawczym (1)*, „Nowa Poliszczyzna. Dwumiesięcznik dla nauczycieli języka polskiego”, 2005, nr 3, s. 48-52, (4) 2006, nr 1 [online] <http://www.we.pl/jezyk-polski/nowa-polszczyzna.html> (dostęp: 20.04.2016), idem, M. Pieniążek, *Szkolny teatr przemiany. Dramatyzacja działań twórczych w procesie wychowawczym*, Kraków 2009; idem, *Uczeń jako aktor kulturowy. Polonistyka szkolna w warunkach płynnej nowoczesności*, Kraków 2013.

¹⁵ R. Gloton, C. Clero, *op.cit.*

¹⁶ Por.: J.-M. Pradier, *Ciało widowiskowe. Etnoscenologia sztuk widowiskowych*, tł. K. Bierwaczek, Warszawa 2012. Etnoscenologię, zgodnie z wyjaśnieniem Dariusza Kosińskiego, rozumieć można jako: „całościowy sposób badania życia, w którego centrum umieszczone zostają badania nad przedstawieniami kulturowymi, ideami i praktykami je tworzącymi oraz wyobrażeniami je kształtującymi”, por.: D. Kosiński, *Ustanawianie ciała – etnoscenologiczna historia teatru Zachodu według Jeana-Marie Pradiera*, „Performer” 2012, nr 2, [online] <http://www.grotowski.net/performer/performer-5/ustanawianie-ciala-etnoscenologiczna-historia-teatru-zachodu>.

snego człowieka-dziecka i pozwalają zaufać możliwości ich wyrażania za pomocą teatralnej metafory, pozyskiwanej w wynegocjowanych zasadach współistnienia młodych artystów i ich wspólnym trudzie poznawczym i scenicznym.

Także tych najtrudniejszych doświadczeń, tradycyjnie tabuizowanych czy marginalizowanych w sztuce dzieci/dla dzieci: zagłady, przemocy, śmierci, choroby, niepełnosprawności, wykluczenia, fizjologii, ciała, seksualności, społecznych i emocjonalnych dysfunkcji itp., które inicjowane jako problem na scenie, zyskują ujście w szerszej działalności edukacyjnej, dla której zdarzenie teatralne jest tylko punktem wyjścia, wstępnym elementem podejmowania i przepracowania krytycznych zagadnień¹⁷.

Współczesny teatr dziecięcy i młodzieżowy (niezmiennie przecięty teatr Innych, pozostający na marginesie zasadniczego nurtu), w swoich innowacyjnych reprezentacjach, zaczyna przyjmować charakter złożonej praktyki społeczno-kulturowej o charakterze partycypacyjnym. Staje się rodzajem działalności umacniającej podmiotowość jej uczestników nie tylko w przestrzeni sceny, ale i w życiu codziennym. Działalności obejmowanej w literaturze przedmiotu – ciągle jeszcze częściej obcej, niż polskiej – pojęciem „teatr stosowany” (*applied theatre*)¹⁸. Marzenna Wiśniewska, rozważając istotę tego rodzaju teatru, podkreśla, iż zaangażowani w niego

uczestnicy/wykonawcy/odbiorcy uzyskują w nim status performerów, co znaczy, że ich aktywność, twórczość, interwencja jest niezbywalną częścią teatru stosowanego. W związku z tym istotną kwestią [...] jest wpisany weń potencjał odnawiania idei teatru – wyrwania go z utartych skojarzeń i schematów definicyjnych oraz wzmacniania jego bezpośredniości – „nażywości”. Teatr stosowany stanowi swoiste upomnienie się o moc performatywną – sprawczość teatru¹⁹.

A katalog jego najważniejszych zasad obejmuje – zdaniem badaczki – tak niebagatelne w pracy z dziećmi oraz młodzieżą czynności i zjawiska

17 Zob.: M. Wiśniewska, „Zrozumiesz jak dorosnieiesz”, NoweSztuki.pl, Internetowy Katalog Współczesnych Sztuk Teatralnych dla Dzieci i Młodzieży, Aktualność | 23.03.2016 [online] <http://nowesztuki.pl/news/zrozumiesz-jak-dorosnieiesz-marzenna-wisniewska/>.

18 Zob.: J. Thompson, R. Schechner, *Co to jest „teatr społeczny*, [w:] R. Schechner, *Performatyka. Wstęp*, tłum. T. Kubikowski, red. przekładu M. Rochowski, Wrocław 2006; J. Thompson, *Applied Theatre. Bewilderment and Beyond*, Bern 2003; M. Prendergast, J. Saxton, *Applied Theatre. International Case Studies and Challenges for Practice*, Bristol UK, Chicago USA 2009; M. Wiśniewska, *Ku teatrowi stosowanemu*, [w:] *Uczeń... op. cit.*, s. 23-36.

19 M. Wiśniewska, *Ku teatrowi... op. cit.*, s. 25-26.

jak: inicjacja; umocnienie; uczestnictwo; kreacja; integracja; interwencja/transformacja; sprawczość/skuteczność²⁰.

Również same instytucje teatralne coraz częściej organizują dziś prace swoich działów edukacji na wzór praktyk teatru stosowanego, zapraszając do współpracy pedagogów teatru²¹. Ci zaś dbają o „tworzenie aktywnego dialogu z publicznością”²², wykorzystując w tym celu nową metodologię i estetykę teatru, nowoczesne rozwiązania technologiczne i – przede wszystkim – energię i potencjał samej współczesnej pedagogiki teatru. Jak podkreśla Dorota Buchwald:

Pedagogika teatru to coś więcej niż edukacja teatralna. To wykorzystanie teatralnych metod kreatywnych do pracy nad pogłębieniem wrażliwości, ukształtowaniem lub czasem wykształceniem potrzeb kulturalnych, dostarczeniem „narzędzi” do emocjonalnego i intelektualnego odbioru sztuki. To także sposób na kształtowanie osobowości i socjalizację²³.

Uprawiana w szkołach pedagogika teatru teatralizuje powszednie doświadczenia uczniów, ich motywy działania, sposoby posługiwania się symbolami. A przez to pozwala odkryć nowe znaczenia takich zjawisk, usytuować je w odmiennych kontekstach, wyzwalając tym samym kreatywność dzieci i młodzieży – aktorów codzienności.

Intensywny namysł nad charakterem pracy teatralnej z dziećmi/młodzieżą i tworzenie nowych przestrzeni uczestniczenia w niej, nie zmienia faktu, iż musi ona sprostać także innym wyzwaniom – natury komunikacyjnej i estetycznej. Wyzwania te można ująć w serię pytań: Jak „zaprojektować nową świadomość edukacyjną”? (określenie Marka Pieniążka²⁴).

²⁰ *Ibidem*, s. 32.

²¹ *Ibidem*, s. 28. Założone w kwietniu 2010 r. Warszawskie Stowarzyszenie Pedagogów Teatru publikuje na swojej stronie internetowej szereg tekstów poświęconych profesji pedagoga teatru i znaczenia tego rodzaju pedagogiki, której prekursorką jest w Polsce m.in. założycielka i reżyserka Teatru 21 Justyna Sobczyk, a propaguje pedagogikę teatru także np. Instytut Teatralny, zob.: [online] <http://pedagogdyteatru.org/> (zakładka: idee) (dostęp: 27.04.2016); zob. też.: „Dialog. Miesięcznik poświęcony dramaturgii współczesnej” 2016, nr 4; czasopismo „Edukacja i Dialog” [online] <http://www.eid.edu.pl/> (dostęp: 25.04.2016).

²² J. Sobczyk, K. Piwońska, *Inna ekonomia albo pedagog receptą na sukces teatru*, Stowarzyszenie Pedagogów Teatru [online] <http://pedagogdyteatru.org/idea/inna-ekonomia-albo-pedagog-recepta-na-sukces-teatru> (dostęp: 20.04.2016).

²³ Zob.: *Projekty. Teatroteka szkolna* [online] <http://www.instytut-teatralny.pl/projekty/teatroteka-szkolna/> (dostęp: 20.04.2016); strona: www.teatrotekaszkolna.pl

²⁴ M. Pieniążek, *Szkolne laboratoria teatralne 2.0*, [w:] *Uczeń...op.cit.*, s. 49.

Jak przedstawić współczesny świat na scenie dziecięcego/młodzieżowego teatru? A także jak go przedstawiać w samym procesie uprawiania i poznawania teatru? Czy – respektując fakt, „że nasz świat zaczyna coraz bardziej przesunąć się w stronę przestrzeni informacji, technologii audiowizualnych i teleinformatycznych²⁵” – wykorzystywać do kreowania jego wizerunku multimedia (tak bliskie młodym ludziom) i wyznaczony przez nie sposób partycypacji w kulturze? Akcentować tym samym nowe paradygmaty kultury współczesnej, przedstawiać rzeczywistość wirtualną w teatrze jako nowy wymiar rzeczywistości w ogóle? Zaryzykować immersyjne „zanurzenie zmysłów” młodych ludzi w rzeczywistości elektronicznej – także w teatrze – by skutecznie przeprowadzić „dramatyzowanie tożsamości [uczniów] w szkolnym teatrze”, aby pewniej „mógł się wydarzyć, zapisać i odczytać z własnej kreacji”?²⁶ A może jednak demaskować nowe technologie, jako falsyfikujące obraz świata w manierze jego powtarzania i zwielokrotniania? Czy nawet – ryzykując narażenie się na zarzut anachroniczności i nienadążanie za współczesnymi projektami tożsamościowymi – trwać przy wierze w moc oddziaływania prostoty bezpośredniego gestu, niezapśredniczonej ekspresji ciała, kreowanego na scenie naturalnego dźwięku, brzmienia głosu, tonu słowa? Ekstremistycznie zlekceważyć – nieuchronnie wszak – przenikanie „zmediatyzowanej, zapśredniczonej przez nośniki cyfrowe przestrzeni kulturowej do dziecięcej wyobraźni²⁷”? Staromodnie zaufać, iż każdy teatr, w każdej swej formule, jest lustrem świata? Niezależnie od sposobu budowania scenicznego komunikatu, najważniejsze wydaje się przecież uwzględnienie w nim autentycznych uczniowskich doświadczeń i narracji będących ich wyrazem. Przedstawionych tak, aby manifestowały się w nich – i poprzez nie – osobowości młodych aktorów w ich poszukiwaniu własnej tożsamości, ekspresji, dialogu, nazywaniu świata. Aby można dostrzec na scenie ich aktorską przemianę i spełnianie się w grze, bowiem:

Żaden człowiek na świecie nie chce pozostać nikim. Pragnie imienia, roli. Wyraża własne pragnienia i tęsknoty w grze – zdobywa uznanie, potwierdzenie własnej wartości. Gra staje się jego żywiołem. Stwarza sobie partnerów i prze-

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, s. 50-56.

²⁷ E. Rewers, *Jakiej przestrzeni kulturowej potrzebuje dzisiaj teatr?* [w:] *Dziecko i teatr w przestrzeni kultury, tom 1: Teatr w świecie*, pod red. M. Karasińskiej i G. Leszczyńskiego, Poznań 2007, s. 39.

ciwników, rozpoznaje przyjaciół i wrogów. Człowiek potrzebuje grać, bo tylko tak może uzasadnić własny sens. Buduje swoją rolę, wchodzi w relację z ludźmi, wiąże się ze światem²⁸.

Łódź, maj 2016

²⁸ A. Augustynowicz, *Orędzie do polskiego środowiska teatralnego, Word Theatre Day. Międzynarodowy Dzień Teatru [27 marca 2016]*, s. 3. Protokół dostępu: <http://www.e-teatr.pl/pl/img/oredzie-2016.pdf> (dostęp: 30.04-2016).

Wybrana literatura przedmiotu:

- Broszkiewicz B., Jarek J., *Warsztaty edukacji teatralnej – teatr dziecięcy*, Wrocław 2001.
- *Dziecko i teatr w przestrzeni kultury*, tom 1: *Teatr w świecie*, tom 2: *Świat w teatrze*, pod red. M. Karasińskiej i G. Leszczyńskiego, Poznań 2007.
- *Dziedzictwo awangardy a edukacja artystyczna. Pomiędzy dziełem, zdarzeniem i doświadczeniem*, pod red. M. Moszkowicz i B. Stando, Kraków 2015.
- *Edukacja kulturalna w szkole*, red. nauk. K. Polak, Kraków 2004.
- Fręś J. A., *Teatr młodzieżowy. Warsztat, spektakl, scenariusze*, Rzeszów 2012.
- Gloton R., Clero C., *Twórcza aktywność dziecka*, przeł., przedmowa I. Wojnar, Warszawa 1988;
- Gogłuska-Jerzyna M., *Narodziny i rozwój polskiej teorii wychowania estetycznego*, Warszawa 2015.
- *Jan Dorman i Jego Teatr*, pod red. M. Odziomek, Będzin 2013.
- Karasińska M., *Między baśnią a podwórkiem. Gry literackie w polskim dramacie dla dzieci*, Poznań 1998.
- *Kulturowe konteksty baśni*, tom 1: *Rozigrana córka mitu*, pod red. G. Leszczyńskiego, Poznań 2005.
- *Kulturowe konteksty baśni*, tom 2: *W poszukiwaniu straconego królestwa*, pod red. G. Leszczyńskiego, Poznań 2006.
- Kwieciński Z., *Samorodny teatr w szkole. Rzecz o instynkcie dramatycznym u dzieci i młodzieży*, Warszawa 1933.
- Nowak-Wolna K., *Edukacja teatralna dziś – jej znaczenie i potrzeba. Doświadczenie i przeżywanie wartości w teatrze amatorskim*, [w:] *Spektakl jako wydarzenie i doświadczenie*, red. I. Jajte-Lewkowicz, J. Michałowska, A. Piasecka, Łódź 2013, s.289-310.
- Nowak-Wolna K., *W kręgu edukacji teatralnej i sztuki żywego słowa*, Opole 2005.
- *Od teatru pedagogicznego do teatru terapeutycznego*, red. W. Sikorski, A. Sikorska, Warszawa 2014.
- *Pedagogika kultury. Historyczne osiągnięcia, współczesne kontrowersje wokół edukacji kulturalnej, perspektywy rozwoju*, red. J. Gajda, Lublin 1998.
- Pieniązek M., *Pozwólmymy tekstom działać*, „Teatr” 2016, nr 3, s. 32-35.
- Pieniązek M., *Szkolny teatr przemiany. Dramatyzacja działań twórczych w procesie wychowawczym*, Kraków 2009.
- Pieniązek M., *Uczeń jako aktor kulturowy. Polonistyka szkolna w warunkach płynnej nowoczesności*, Kraków 2013.
- Piotrowski P., *Pedagogika kultury i postkultury. Idee i przemiany kulturowe*, Olsztyn 2015.

- Pradier J.-M., *Ciało widowiskowe. Etnoscenologia sztuk widowiskowych*, tł. K. Bierwaczonek, Warszawa 2012.
- *Raport o stanie polskiego teatru dla dzieci i młodzieży 1989-2003*, Z. Rudziński, J. Tyska, Poznań 2005.
- Read H., *Wychowanie przez sztukę*, przeł. A. Trojanowska-Kaczmarek, Wrocław 1976.
- Samulczuk-Pawluk T., *Edukacja teatralna w szkole podstawowej*, Kraków 2005.
- Szmidt K. J., *Pedagogika twórczości*, Gdańsk 2007.
- *Sztuka i dorastanie dziecka*, red. M. Tyszkowa, Poznań 1981.
- *Sztuka i wychowanie. Współczesne problemy edukacji estetycznej*, red. K. Pankowska, Warszawa 2010.
- Śliwonik L., *Jedna z dróg – Teatr dla Życia*, „Bardziej Kochani” 2006, nr 3.
- Śliwonik L., *Teatr dla życia*, „Scena. Miesięcznik poświęcony upowszechnianiu kultury teatralnej” 1999 nr 5.
- *Tabu w literaturze i sztuce dla dzieci*, red. B. Sochańska, J. Czachowska, Poznań 2012.
- Thompson J., Schechner R., *Co to jest „teatr społeczny”*, [w:] R. Schechner, *Performatyka. Wstęp*, przeł. T. Kubikowski, red. przekładu M. Rochowski, Wrocław 2006.
- *Twórczość w szkole. Rzeczywiste i możliwe zagadnienia*, pod red. B. Myrdzik, M. Karwatowskiej, Lublin 2011.
- Wiśniewska M., *Doświadczenie teatru – inspirujące działania artystyczno-edukacyjne na polskich scenach i pedagogika teatru*, [w:] *Kompetencje do prowadzenia edukacji kulturalnej*, pod red. K. Olbrycht, B. Glydy, A. Matusiak, Katowice 2014, s. 227-236.
- Wiśniewska M., *Dziecko – performer w teatrze*, „Teatr Lalek”, 2013 nr 4, s. 11 – 18.
- Wojnar I., *Humanistyczne intencje edukacji*, Warszawa 2000.
- Wroński J., *Teatr szkolny i jego funkcje wychowawcze*, Kraków 1974.
- *Współczesny teatr i film wobec wyzwań nowych mediów*, red. B. Oleszek, M. Wiśniewska, Toruń 2015.
- *Wychowanie estetyczne młodego pokolenia – koncepcja – stan – potrzeby*, red. I. Wojnar, W. Pielasińska, Warszawa 1984.
- Żardecki W., *Teatr w refleksji i praktyce edukacyjnej. Ku pedagogice teatru*, Lublin 2012.

Wybrana literatura przedmiotu dostępna online:

- Czechowska Z., *Wybrane koncepcje teatru szkolnego w dwudziestoleciu międzywojennym*. Komarnicki – Kwieciński – Papée, [w:] *Uczeń – nauczyciel – badacz w przestrzeni teatru*, red. B. Gromadzka, J. Kaniewski, W. Wantuch, Poznań 2015 s. 59-69 <http://www.press.amu.edu.pl/pl/nowoci/item/3500-ucze%C5%84-%E2%80%93-nauczyciel-%E2%80%93-badacz-w-przestrzeni-teatru.html>
- De Marinis M., *Performans i teatr. Od aktora do performerera i z powrotem?* „Performer” 2012, nr 5 <http://www.grotowski.net/performer/performer-5/performans-i-teatr-od-aktora-do-performera-i-z-powrotem>
- Karasińska M., *Uczeń – nauczyciel – badacz w przestrzeni teatru*, red. B. Gromadzka, J. Kaniewski, W. Wantuch, Poznań 2015 s. 37-43.
<http://www.press.amu.edu.pl/pl/nowoci/item/3500-ucze%C5%84-%E2%80%93-nauczyciel-%E2%80%93-badacz-w-przestrzeni-teatru.html>
- Karłowska Z., *Wychowawcze wartości teatru szkolnego*, Poznań 1937, wersja elektroniczna książki : <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/doccontent?id=9075>
- Komarnicki L., *Teatr szkolny. Ogólne założenia. Z praktyki teatru szkolnego. Teoria teatru szkolnego*, Warszawa 1926 <https://polona.pl/item/10931231/0/>
- Kosiński D., *Ustanawianie ciała – etnoscenologiczna historia teatru Zachodu według Jeana-Marie Pradier*, „Performer” 2012, nr 2 <http://www.grotowski.net/performer/performer-5/ustanawianie-ciala-etnoscenologiczna-historia-teatru-zachodu>
- Morawska-Rubczak A., *Teatr dla dzieci jest do niczego*, dwutygodnik.com strona kultury <http://www.dwutygodnik.com/artku/2249-teatr-dla-dzieci-jest-do-niczego.html>
- *Niezbędność teatru*, rozmowa Ewy Uniejewskiej z Lechem Śliwonikiem z 11 listopada 2010 <http://teatrakcje.pl/?p=194>
- Pieniążek M., *Szkolne laboratoria teatralne 2.0*, [w:] *Uczeń – nauczyciel – badacz w przestrzeni teatru*, red. B. Gromadzka, J. Kaniewski, W. Wantuch, Poznań 2015 s. 45-57 <http://www.press.amu.edu.pl/pl/nowoci/item/3500-ucze%C5%84-%E2%80%93-nauczyciel-%E2%80%93-badacz-w-przestrzeni-teatru.html>
- Pieniążek M., *Teatralizacja w procesie wychowawczym (1)*, „Nowa Poliszczyna. Dwumiesięcznik dla nauczycieli języka polskiego”, 2005, nr 3, s. 48-52, (4) 2006, nr 1 [online] <http://www.we.pl/jezyk-polski/nowa-polszczyzna.html>
- Śliwonik L., *...umie zabijać i wskrzeszać. Refleksje o «teatrze dla życia»*, „Człowiek – niepełnosprawność – społeczeństwo” 2005 nr 2, s.20-30 <http://sosw1.eu/docs/2005%20Nr%202.pdf>

- Sobczyk J., Piwońska K., *Inna ekonomia albo pedagog receptą na sukces teatru*, Stowarzyszenie Pedagogów Teatru <http://pedagogdzyteatru.org/idea/inna-ekonomia-albo-pedagog-recepta-na-sukces-teatru>
- *Teatr edukacyjny - komunikacja bez granic*, red. M. Glinecki i L. Maksymowicz, Słupsk 2001 <http://www.teatrstop.pl/publikacje/pub02/012/012.html>
- *Uczeń - nauczyciel - badacz w przestrzeni teatru*, red. B. Gromadzka, J. Kaniewski, W. Wantuch, Poznań 2015 <http://www.press.amu.edu.pl/pl/nowoci/item/3500-ucze%C5%84-%E2%80%93-nauczyciel-%E2%80%93-badacz-w-przestrzeni-teatru.html>
- Wiśniewska M., *Ku teatrowi stosowanemu*, [w:] *Uczeń - nauczyciel - badacz w przestrzeni teatru*, red. B. Gromadzka, J. Kaniewski, W. Wantuch, Poznań 2015 s. 23-36 <http://www.press.amu.edu.pl/pl/nowoci/item/3500-ucze%C5%84-%E2%80%93-nauczyciel-%E2%80%93-badacz-w-przestrzeni-teatru.html>
- Wiśniewska M., *Teatrológ jako animator, czyli sprawa pedagogiki teatru* <http://docplayer.pl/7415457-Teatrolog-jako-animator-czyli-sprawapedagogiki-teatru.html>
- Wiśniewska M., „Zrozumiesz jak dorosisz”, NoweSztuki.pl, Internetowy Katalog Współczesnych Sztuk Teatralnych dla Dzieci i Młodzieży, Aktu alność | 23.03.2016 <http://nowesztuki.pl/news/zrozumiesz-jak-dorosisz-marzenna-wisniewska/>
- *Wyrazić i odnaleźć siebie, czyli o sztuce, ekspresji, edukacji i arteterapii*, red. K. Krasoń, B. Mazepa-Domagala, Katowice Mysłowice 2008 <http://www.animacja.kulturalna.us.edu.pl/Tomaszewska/Teatr%20dla%20dzieci%20a%20teatr%20dzieci.doc>

Strony internetowe:

- „Edukacja i Dialog” <http://www.eid.edu.pl/>
- Blog Alicji Morawskiej-Rubczak <http://alicjamorawskarubczak.tumblr.com>
- Centrum Sztuki Dziecka w Poznaniu <http://www.csdpoznan.pl/>
- Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, Teatroteka Szkolna <http://www.instytut-teatralny.pl/projekty/teatroteka/>
- Portal Teatru Amatorskiego, prowadzony przez Bielskie Stowarzyszenie Artystyczne „Teatr Grodzki” <http://www.teatrgrodzki.pl/publikacje>
- Warszawskie Stowarzyszenie Pedagogów Teatru <http://pedagogdzyteatru.org/>

37. Ogólnopolski Przegląd Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych „Dziatwa” 2016

18-21 maja 2016 r., Łódź

37. Ogólnopolski Przegląd Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych „Dziatwa” jest projektem edukacyjno - animacyjnym oraz artystycznym zawierającym istotne elementy edukacyjne ukierunkowane na poznanie nowych kierunków pracy teatralnej opartej na współtworzeniu, poszukiwaniu niesza-blonowych rozwiązań artystycznych inspirowanych kreatywnością dziecka. Przestrzeń projektu pozwala uczestnikom na wzajemną inspirację, rozwijanie własnych zdolności, twórczych umiejętności i artystycznych kompetencji. „Dziatwa” skierowana jest do dzieci, młodzieży - członków amatorskich grup teatralnych, animatorów działań twórczych w szkołach, pedagogów, nauczycieli, instruktorów teatralnych, specjalistów teatru dziecięcego jak również do młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym, mieszkańców Łodzi.

Organizatorem Przeglądu jest Bałucki Ośrodek Kultury w Łodzi. 37. edycja „Dziatwy” organizowana jest we współpracy z Akademią Muzyczną w Łodzi, Łódzkim Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego, Polskim Komitetem Międzynarodowego Stowarzyszenia Wychowania przez Sztukę InSEA, Kołem Terenowym Polskiego Ośrodka Międzynarodowego Stowarzyszenia Teatrów dla Dzieci i Młodzieży ASSITEJ.

Przegląd odbywa się pod patronatem honorowym Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Marszałka Województwa Łódzkiego oraz Prezydenta Miasta Łodzi. Uważany jest za jeden z najważniejszych przeglądów teatrów dziecięcych i młodzieżowych w Polsce. Projekt dofinansowany jest ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Urzędu Miasta Łodzi.

Projekt „Dziatwa” jest jedynym w województwie łódzkim przeglądem teatralnym o charakterze ogólnopolskim łączącym elementy edukacji kulturalnej z artystycznymi prezentacjami oraz działaniami aktywizującymi społeczność lokalną poprzez wspólne działania artystyczne.

Motywy przewodnim wszystkich elementów będzie MUZYKA. Muzyka w teatrze to serce w teatrze. Stanowi ona część tkanki teatralnej a jednocześnie wpływa na całość spektaklu. To ona angażuje całą osobowość widza w przeżywanie treści i odczuwanie efektów wizualno-artystycznych, decyduje o prawidłowej i pełnej percepcji teatru, wzbogaca odczucia artystyczne i estetyczne. Dźwięk jest impulsem pobudzającym myśli i emocje odbiorców, a także wzbudza określone skojarzenia i oczekiwania. Każdy rodzaj dźwięku lub całkowity brak ścieżki dźwiękowej towarzyszącej działaniu aktorów, jest przez widza interpretowany. To wszystko wskazuje, dlaczego tak istotny jest dobór do spektaklu teatralnego odpowiedniej muzyki.

Na Projekt składają się m.in.:

- Seminarium „Muzyka, gest, słowo”.
- Prezentacje przedstawień zakwalifikowanych do udziału w przeglądzie.
- Warsztaty artystyczne dla uczestników „Dziatwy”.
- Warsztaty metodyczne i dyskusje dla instruktorów teatralnych, pedagogów, animatorów kultury.
- Happeningowa akcja teatralna „Korowód”
- Działania towarzyszące: zabawy edukacyjne, warsztaty, imprezy integracyjne.
- Publikacja zeszytu metodycznego „Teatr dziecięcy i młodzieżowy we współczesnej praktyce kulturowej”.
- Warsztat „Beatbox - szuka rytmicznego naśladowania dźwięków”

Zespoły biorące udział

w 37. Ogólnopolskim Przeglądzie Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych „Dziatwa”:

Teatr „Z jednej gliny” z Młodzieżowego Domu Kultury w Bolesławcu z przedstawieniem „Kitty”

Teatr „KAMELEON” ze Szkoły Podstawowej nr 6 im. M. Skłodowskiej-Curie w Kutnie z przedstawieniem „A niech to gęś kopnie!”

Dziecięca Grupa Teatralna „Pod Sceną” z Ośrodka Kultury i Rekreacji w Strykowie z przedstawieniem „Napowietrzna podróż Frania Podróżnika”

Teatr Banalia z Młodzieżowego Domu Kultury w Rzeszowie z przedstawieniem „Szkoła. Nie tylko dla orłów”

Zespół „Bez Komentarza” (grupa młodsza) z Zespołu Szkół z Oddziałami Integracyjnymi w Wałbrzychu z przedstawieniem „Białe? Czarne?”

Zespół „Bez Komentarza” (grupa starsza) z Zespołu Szkół z Oddziałami Integracyjnymi w Wałbrzychu z przedstawieniem „Gdzie jest Król M.?”

Szkolny Teatr Lalki i Aktora z Zespołu Szkół w Turzym Polu z przedstawieniem „O żeglarzach Dżamblach”

Koło Teatralne „Pajacyk” z Wieruszowskiego Domu Kultury w Wieruszowie z przedstawieniem „Mimo wszystko”

Teatr szkolny „Powsinogi ze Strzyżewa” ze Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Sołectwa Strzyżewo w Strzyżewie z przedstawieniem „Dziura w płócie – zabawa teatralna”

Zespół teatralny „W kratkę” z Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Głogówku z przedstawieniem „Nuda”

Teatr „Na Strychu” z Zespołu Szkół w Rogowie z przedstawieniem „Asiunia”

Teatrzyk „Iskierki” z Zespołu Szkolno-Gimnazjalnego w Trąbczynie z przedstawieniem „Królowa Gburka”

Dziecięca Grupa Teatralna „Skandalek” z Miejskiego Domu Kultury w Radomsku z przedstawieniem „Bajka o czasie”

Teatr „Alis” z Niepublicznego Zespołu Edukacyjnego ALIS we Wrocławiu z przedstawieniem „O Generale Basie i Szeregowych Ósemkach”

Grupa Teatralna „Lustro” z Centrum Zajęć Pozaszkolnych nr 1 w Łodzi z przedstawieniem „Historia pewnego przedmiotu”

Łódzkie Centrum
Doskonalenia Nauczycieli
i Kształcenia Praktycznego

Wydawnictwo metodyczne towarzyszące
37. Ogólnopolskiemu Przeglądowi Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych
„Dziatwa”

Copyright by Bałucki Ośrodek Kultury w Łodzi

Bałucki Ośrodek Kultury w Łodzi
91-027 Łódź, ul. B. Limanowskiego 166, tel. 42 651-50-30
e-mail: sekretariat@bok.lodz.pl
www.bok.lodz.pl

Opracowanie graficzne:
Dział Informacji i Wydawnictw Bałuckiego Ośrodka Kultury

Łódź 2016

.....